

Iš arkivysk. Mečislovo Reinio gyvenimo

DR. ALDONA VASILIAUSKIENĖ

Tokio plataus spektro asmenybės veiklai atskleisti buvo skirti 1994 metai — minint arkivyskupo M. Reinio 110-ąsias gimimo metines, įvairiuose Lietuvos miestuose buvo suorganizuota 13 konferencijų. Šiais metais vėlgi plačiau pradėjame kalbėti apie arkivyskupą M. Reinį — tikėjimo kankinį, ne tik mirdami jo gimimo 115-ąsias metines, bet ir rengdami sutikti Kristaus Gimimo 2000-uosius metus. Siekdami šį Kristaus jubiliejų sutikti tyresnėmis širdimis, sunkesniu gyvenimo momentu nejučia žvalgome aplink, ieškodami atramos, žvelgiame ir į praeitį, ieškodami pavyzdžių... Ir čia arkivyskupas Mečislovas Reinys visiems galėtų būti pavyzdžiu: meilės, ištikimybės ir pasiaukojimo darbo Dievui, tėvynei, žmonėms pavyzdžiu. Galėtų būti... jeigu mes daugiau žinotume apie šį Lietuvos ganytoją ir dažniau mintimis būtume su juo, tikėdami Jo šventumu, į Jį kreiptumės malda. Trims Lietuvos dvasininkams: arkivyskupams Mečislovui Reinui, Teofilui Matulioniui ir vyskupui Vincentui Borisevičiui užvestos Beatifikacijos (Kelimo į altorių garbę) bylos. Tad kuo plačiau garsinti arkivyskupo M. Reinio veiklą, Jo dvasingumą ir Jo — kankinio už tikėjimą — gyvenimą — turėtų būti kiekvieno tikinčiojo pareiga.

Arkivyskupas Mečislovas Reinys — didi asmenybė. Ryškus, kupinas pasiaukojimo jo gyvenimo kelias nuo vikaro iki arkivyskupo; nuo pedagoginio darbo gimnazijoje Vilniuje iki profesoriaus Lietuvos (vėliau — Vytauto Didžiojo) universitete; nuo profesoriaus — Teologijos-filosofijos fakultete iki Lietuvos katalikų universiteto steigėjo ir šios institucijos rektoriaus-kanclerio; nuo populiarių mokslinių straipsnių iki išsamių darbų ir studijos „Rasizmo problema“; nuo mokslininko iki Lietuvos katalikų mokslo akademijos Centro valdybos nario bei akademiko; nuo žymaus visuomenininko (parašė naują Krikščionių demokratų partijos programą, kuri 1917 m. buvo išleista) iki užsienio reikalų ministro; nuo bolševikų paimto įkaito 1919 m. iki sovietinio saugumo 1947 m. suimto, asatueriems metams nuteisto ir išsiųsto į Vladimirą kalėjimą, kur beveik po šešerių kankinystės metų Aukščiausiasis užbaigė jo žemiškąją kelią.

Arkivyskupas M. Reinys, pirmasis lietuvis — Vilniaus arkivyskupo lenko R. Jalbzykovskio padėjėjas, daug stengėsi, kad Vilniaus kraštas visiškai nesulenktų, kad Vilniuje, nacių okupacijos metais būtų atkurta Vilniaus kunigų seminarija, kad bažnyčiose šv. Mišios būtų aukojamos lietuvių kalba, lietuvių kalba būtų katekizacija ir pan. Aukštaitijos sūnus, gimęs Utenos apskrityje, Daugalių parapijoje esančiame neįprasto pavadinimo Madagaskaro vieniemyje, buvo jauniausias

11 vaikų šeimoje. Nuo mažens gabus, darbštus, stropus, mėgo mokytis vaikus — vienmečiams sakydavo pamokslus. Tad vyresnieji (tėvas mirė, kai Mečys buvo visai mažas, o ūkį ėmė tvarkyti vyriausias brolis Izajošius) nutarė jį leisti į mokyklą. Mokėsi Antalieptės ir Mūrinės Ašmenos pradžios mokyklose, aukso medaliu baigė Aleksandro III gimnaziją Rygoje, o 1905 m. baigęs Vilniaus kunigų seminariją, gavo valdžios stipendiją tolesnėms teologinėms studijoms Petrapilio dvasinėje akademijoje. 1907 m. birželio 10 d. Petrapilyje buvo išventintas kunigu, o Daugalių bažnyčioje laikė primicias.

Petrapilio dvasinę akademiją baigęs teologijos magistro laipsniu, M. Reinys studijų testis išvyko į Vakarų. 1912 m. už disertaciją „Vl. Solovjovo dorovės pagrindai“ Liuvono universitete (Belgija) jam buvo suteiktas filosofijos daktaro laipsnis. Tačiau jis dar negrįžo į Lietuvą, dar nesijautė pakankamai sukaupęs žinių. 1926 m. vasario 7 d., jau būdamas Užsienio reikalų ministru, rašydamas biografiją pačiam, kad 1912-1913 m. studijavo biologinius mokslus Gamtos fakultete Liuvone, o 1913-1914 m. — religijos filosofiją Strasbūre.

Studijuodamas Vakarose vasaros atostogų metu, M. Reinys keliavo po įvairias šalis (Angliją, Olandiją, Švediją, Prancūziją, Šveicariją, Austriją, Italiją), o Danijoje dirbo pastoracinį darbą — ateiviams darbininkams sakė lietuviškus ir lenkiškus pamokslus. M. Reinys mokėjo lotynų, italų, prancūzų, anglų, danų, vokiečių, rusų, lenkų kalbas, o karo metu išmoko ispanų kalbą.

Prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą sugrįžęs į Lietuvą, M. Reinys apsisprendė Vilniuje. Čia prasideda pirmasis jo darbo laikotarpis, kuris tęsiasi 8 metus (1914-1922 m.), antrasis jo darbo laikotarpis — Kauno universitetas (jame dirbo 18 metų 1922-1940 m.), trečiasis darbo laikotarpis — Vilkiškių vyskupijos vyskupo Antano Karoso padėjėjas — koadjutorius (1926-1940 m.) ir paskutinis Vilniaus laikotarpis — 1940-1947 m. — Vilniaus arkivyskupija. 1940 m. liepos 18 d. vysk. M. Reinys buvo paskirtas tituliniu Cypselos arkivyskupu ir Vilniaus arkivyskupo Romualdo Jalbzykovskio padėjėju. 1942 m. kovo 22 d. suėmus arkivyskupą R. Jalbzykovskį (iš Marijampolės į Vilnį jis sugrįžo tik 1944 m. rugpjūčio 8 d.), M. Reinys, remdamasis anksčiau duotais įgaliojimais, perėmė arkivyskupijos valdymą kaip Apaštalinis administratorius su reziduojama vyskupo teise. 1945 m. sausio 27 d. arkivyskupą R. Jalbzykovskį areštavo NKVD (apkalintas talkininkavimu lenkų partizanams). Po mėnesio paleistas, jis patrijavo į Lenkiją. Tad 1945 m. arkivyskupas M. Reinys antrą kartą perėmė Vilniaus vysku-

pijos valdymą. Kaip Apaštališkasis administratorius jis valdė lietuviškąją Vilniaus arkivyskupijos dalį...

1947-1953 metai — paskutinis arkivyskupo gyvenimo laikotarpis — nužmoginimo laikotarpis Vladimirą kalėjime, iš kurio jis jau nebepamatė laisvės.

Vilniuje jis 1916 m. sutelkė pirmąją ateitininkų kuopelę, o ir vėliau visą gyvenimą dalyvavo ne tik ateitininkų, bet ir pavasarininkų veikloje. Jausdamas psichologinių žinių poreikį mokytojams, 1921 m. iš rusų kalbos arkivyskupas išvertė prof. J. Čelpanovo „Psichologijos vadovėlį“, sukurdamas lietuviškąją psichologijos terminiją. Šiuo vadovėliu Lietuvos gimnazijose naudotasi per visą tarpukarį. Jau minėta ir naujoji jo parengta „Krikščionių demokratų partijos programa“.

Iš pirmojo darbo laikotarpio itin svarbus įvykis — M. Reinio suėmimas. Palaiminto Jurgio Matulaičio užrašuose 1919.II.27 d. pažymėta: „Nebeatsimenu, kurią dieną prof. kun. Reinys ir paskui kun. Bielauckas atėjo klausytis kas daryti. Bolševikai ieškojo jų suimti: ar bėgti, ar likti? — Darykite, Tamstos, kaip tinkami, atsakiai. — Aš, Tamistą dėtas, nebėgčiau — pasikeitino likti. Kun. Reinį jau suėmė nubaugdę bolševikai kalėjimą“.

O kun. M. Reinys bolševikams užkliuvo todėl, kad jis ne tik dalyvavo minint pirmąsias Lietuvos nepriklausomybės metines, bet ir kalbėjo. Kalbėjo ir poetas Liudas Gira, kuris irgi buvo suimtas.

Balandžio 22 d. traukdami iš Vilniaus, raudonarmėčiai pasiėmė įkaitais kunigus J. Vailokaitį, M. Reinį ir P. Dogelį, pasauliečius Stašinską, L. Girą ir F. Bortkevičienę. Daug kelio įkaitai keliavo pėsciomis. Teko eiti ir pro Daugailius, deja, pasimatyti su namiškiais M. Reiniui neleido. Be abejo, nakvojant netoli gimtųjų vietų M. Reinys galėjo pabėgti, tačiau to nedarė, kad nenukentėtų jį saugojęs sargybė.

Tik liepos 24 d. buvo pasikeista įkaitais Zarasų — Daugailių plente.

Kelėtą dieną pailsėjęs tėviškėje, M. Reinys grįžo į Vilnį prie savo darbų. Vėliau rašė: „Teko pamatyti ir patirti keletą kalėjimų, tačiau galų gale visa tai išėjo į naudą... teko patirti, kaip kiti žmonės gyvena ten, kur yra sunkiausios bausmės vieta; ... daugiau branginti savo ir kitų žmonių laisvę, geriau įvertinti brutalią prievartą bjaurumą, geriau atjausti Dievo sutvorto pasaulio gražumą ir malonumą. Šių pamokų ir už didelius pinigus neatiduotiau“.

Dirbdamas Kauno universitete, M. Reinys 1925 m. rugsėjo 25 d. — 1926 m. balandžio 21 d. ėjo Lietuvos užsienio reikalų ministro pareigas.

1923-1925 m. Šventojo Rašto vertėjas, tada dar vyskupas

Arkivyskupas Mečislovas Reinys

Juozapas Jonas Skvireckas, sudarinėjęs Lietuvos bažnytinės provincijos projektą bei planus, šį darbą perdavė arkivyskupui Jurgiui Matulaičiui, kuris kartu su prof. M. Reiniu projektą sėkmingai užbaigė. 1926 m. balandžio 4 d. popiežius Pijus XI paskelbė bulę apie Lietuvos bažnytinės provincijos sudarymą. M. Reinys buvo pakeltas vyskupu naujai Vilkaviškio vyskupijai ir paskirtas vyskupu A. Karoso padėjėju-koadjutoriumi.

Vyskupas M. Reinys ir toliau dirbdamas pedagoginį darbą Lietuvos universitete ypatingą dėmesį telkė vyskupijos dvasingumo kelimui: ne tik pasauliečių, bet ir kunigų. Tai liudija ir archyvinis dokumentas — 41 kunigo padėkos laiškas už Gizuose vestas rekolekcijas.

Reikia manyti, kad per 14 Ganytojiškojo darbo metų Vilkaviškio vyskupijoje M. Reinio rekolekcijos, vizitacijos, individualūs pokalbiai su dvasininkais stiprino jų dvasią ir pasiryžimą, tarsi rengė sunkiam išbandymui laikui karo ir okupacijų metais. Ne vienas kunigas, dvasia nepalaužtas, dėkingas savo vyskupui ne tik už žodį, bet ir už gyvą pavyzdį.

Vilkaviškyje, kartu su vyskupu dirbęs K. Aleksa rašė, kad M. Reinys tenkinosi paprastu dviejų kambarelių buteliu — neturėjo jokio svečiams priimti kambario, puošnesnių baldų, brangesnių pavaiškų, radijo ar kurių nors kitų naujausių technikos įrankių. Drabužius dėvėjo labai paprastus. Pirmuosius, labai paprastus kailinius įsitašė tik tuomet, kai pajuto rimtą inkstų ligą ir daktaras įsakė šilčiau rengtis.

Svarbi vyskupo veikla kuriant Lietuvos katalikų universitetą. Dar 1918 m. pirmojoje „Lietuvos mokyklos“ knygoje jis rašė apie aukštosios katalikiškos mokyklos steigimo Lietuvoje būtinumą ir galimybes. 1931 m. rugpjūtyje tautininkų valdžia apkarpius Teologijos-filosofijos fakultetą Vytauto Didžiojo universitete, Lietuvos Episkopatas 1931 m. spalio 9 d. nutarė steigti Lietuvos katalikų universitetą. Tuo rūpintis buvo pavesta vysk. M. Reiniui. Buvo parengtas statutas, mokymo pla-

nai ir jie pateikti Bažnyčios vadovybei Romoje. 1932 m. birželio 18 d. gautas Šventojo Sosto leidimas. 1932 m. rugpjūčio 5 d. aukštoji mokykla Lietuvos Episkopato oficialiai buvo įkurta, kancleriu-rektoriu patvirtintas vysk. M. Reinys. Tačiau rugpjūčio 28 d. įvyko tik pirmoji katalikiško universiteto atidarymo dalis — šv. Mišios, akademinės išskilmės buvo neribotai laukui tautininkų valdžios atidėtos. Vysk. M. Reinys, šventai tikėdamas, kad greitai lauk Lietuvos katalikų universitetas bus atidarytas, norėjo, kad tam momentui būtų jau pasirengusių žmonių, galinčių toliau tęsti darbą. Todėl 1932 m. gruodžio 27 d. buvo įregistruota Draugija Katalikų universitetui remti (ji iki 1939 m. gruodžio pradžios suorganizavo įvairiausių paskaitų ciklus, įvairiausiomis aktualiomis temomis).

Svarbi vyskupo gyvenime ir 1937 metų vasara. Vasaros atostogų metu Kunigų Vienybės centro kvietimu, jis lankėsi Amerikoje. Vizitavo parapijas, sakė įspūdingus pamokslus, dalyvavo įvairiuose seimuose, skaitė detalius pranešimus, kalbėjo radijo laidoje, davė interviu ne tik lietuvių spaudai, bet ir kitomis kalbomis leidžiamų laikraščių korespondentams. Jam lankantis Čikagoje, iškilmingai paminėtas 550 metų Krikščionybės jubiliejus. Vyskupas yra pateikęs tokią dviejų pusė mėnesių veiklos atostogų metu statistiką: aplankytos 52 lietuvių katalikų bažnyčios (viena iš jų Kanados Montrealyje) ir 16 kitų miestų, kur nebuvo lietuvių parapijų, pasakyti 67 pamokslai bažnyčiose, 46 kalbos salėse apie Lietuvos religinę, tautinę ir kultūrinę padėtį. Teko dalyvauti lietuviškųjų katalikiškųjų organizacijų seimuose: Darbininkų, Studentų ir Profesionalų, Vargininkų — muzikų, Vycių, Katalikų moterų ir ALRK Federacijos kongrese.

1940-1947 metų arkivyskupo M. Reinio veikloje būtina išskirti tris svarbias politines kryptis: santykiai su lenkais, santykiai su nacių okupantais, santykiai su sovietine okupacine valdžia. Tam reikėjo geros diplomatijos bei politinės orientacijos.

1940-1947 metų arkivyskupo M. Reinio veikloje būtina išskirti tris svarbias politines kryptis: santykiai su lenkais, santykiai su nacių okupantais, santykiai su sovietine okupacine valdžia. Tam reikėjo geros diplomatijos bei politinės orientacijos.

Arkivyskupas M. Reinys gerai žinojo klastingą arkivyskupo Romualdo Jalbzykovskio būdą, prievartinį gyventojų lenkinimą. Daug nemalonumų patyrė dėl savo viršininko rašytų skundų į Vatikaną. Visas nuoskaudas pergyveno su krikščionišku kantrumu ir artime meile. Jo iniciatyva pradėjo veikti Vilniaus kunigų seminarija, daugelyje parapijų šv. Mišios pradėtos aukoti lietuvių kalba, stengtasi parapijas aprūpinti lietuvišiais kunigais... Taigi, arkivyskupas M. Reinys tirpdė storus lenkiškumo ledus, gynė ir plėtė lietuvių teises.

Tačiau buvo itin sunku derinti santykius su sovietų valdžia. Arkivyskupui nuolat reikėjo aiškintis dėl savo straipsnių spaudoje vokiečių okupacijos metu („Kova su bolševizmu — kultūros pareiga visam pasauliui“, „Bolševizmas ir skurdas“, „Bolševikinė dresūra“, „Komunistų pažadų vertė“, „Dvasios ir jėgų frontas prieš komunizmą“ ir kt.). M. Reinys pamoksluose nuolat kritikavo sovietinę valdžią dėl pasisakymų prieš religiją, dėl administracinių priemonių, lauančių sekmdienio poilsį, o 1946 m. gegužės mėnesio pamaldose Aušros Vartų koplyčioje viešai kritikavo darvinizmą, 1947 m. — marksistinę filosofiją.

Arkivyskupas atsisakė pasirašyti raštą-kreipimąsi į tautą dėl bendradarbiavimo su okupantais, atsisakė kurti bažnytinis komitetas, kurie būtų pavaldūs DŽDT vykdomiesiems komitetams.

Galima manyti, kad 1947 m. gegužės 6 d. arkivyskupo M. Reinio raštas Religinių kultūrų reikalų tarybos įgaliotiniui A. Gailevičiui (dokumentas Nr. 258/47), paskutinis oficialus dokumentas, turėjęs lemiamos reikšmės tolesniam arkivyskupo likimui — sovietiniai okupantai, nepajėgdami priiversti paklusti, nutarė susidoroti — suimti ir nuteisti... Minėtas raštas — tai pagrįstas ir giliai motyvuotas 15 punktų atsakymas į raštą, reikalaujantį registruoti katalikų Bažnyčią, parapijas, dokumentus, įkuriant visą bažnyčią tvarkančius komitetus: „Gavęs Tamstos raštą Nr. 36 š.m. balandžio 26 d., jį įdėmiai ir nuodugniai juridiniu atžvilgiu išnagrinėjau ir prieitai nusistatymą čia pateikiu.“

1. Žinodamas Lietuvos TSR Konstitucijos nuostatą 96 str. apie Bažnyčios atskyrimą nuo valstybės, stropiai vengiu kelti bereikalingą nesusipratimą ir į visus raštus, gautus iš Kultūrų reikalų įgaliotinio ar Karinių pajėgų ministerijos, teigiamai savo laiku atsakau. Dabar gavau raštą, kurio teigiamam atsakymui yra esminių kliūčių.

5. Pagal Tamstos raštą, sudaromas sakytašai vardinis dvidešimties piliečių sąrašas, ir jie parapijos vardu vienu raštu prašo įregistruoti parapiją ir bažnyčią, o kitu raštu prašo įregistruoti išrinktą parapijos vykdomąjį komitetą bei revizijos komisiją. Šie raštai įteikiami Kultūrų reikalų įgaliotiniui per parapijos komiteto pirmininką, kuriam ir busia įteikti registracijos pažymėjimai. Iš šios procedūros eina, kad „dvidešimties“

vykdomasis komitetas ir revizijos komisija bus tikrieji parapijos ir bažnyčios šeimininkai. Tačiau Tamstos rašte nėra pateikta įstatymų ar privalomų įsakymų, iš kurių būtų matyti, kokios pareigos ir kokia atsakomybė sakytiems asmenims užkraunama. Juk kviečiant asmenis į sakytuosius organus, privalu jiems išaiškinti jų pareigas ir atsakomybę.

11. Siūlomieji dvidešimties ar parapijos vykdomasis komitetas yra visai svetimas Katalikų Bažnyčiai, jos struktūrai, jai nepriklauso nuo vyskupo, jai iš esmės nesugeba (incapax) tarnauti tam tikslui, kuriam jis gautų bažnyčią: negali nei šv. Mišių laikyti, nei teikti sakramentų, nei turi pasiuntinybės mokyti tikėjimo tiesų. Taigi jai negali reprezentuoti Katalikų Bažnyčios kurio nors vieneto.

15. Rusų Pravoslavų Cerkvė turi savo tikinčių ir organizacinių vienetų ne tik Tarybų Sąjungoje, bet ir kituose kraštuose ar kontinentuose. Cerkvės vyriausias vadas patriarchas Maskvoje gali laisvai susirašinėti su visais savo tikinčiaisiais, net siuntinėti jiems savo delegatus į kitus kraštus ar iš ten atvykusius priimti. Tuo tarpu Tarybų Sąjungoje esantiems Katalikų vyskupams neleidžiama ne tik atsilankyti į Katalikų Bažnyčios centrą, pas popiežių, bet ir susirašinėti Bažnyčios reikalais su popiežiumi. Kuo paremta tokia diskriminacija katalikams ir pravoslavams? Kadangi vyskupų valdžia yra kanonų apribota, tai susižinojimas su aukščiausią Bažnyčios instancija yra daug kur reikalingas.

Suglaustai išnagrinėjęs Tamstos minėtąjį raštą ir susijusius su juo klausimus, būdamas Bažnyčios kanonų suvaržytas, negaliu duoti parapijos klebonams ir bažnyčių rektoriams įsakymo paruošti sakytojo turinio ir formos dokumentus parapijų bei bažnyčių registracijai, nes reikalaujamų rašte komitetų, priklausomų nuo pasaulinės valdžios ir nepriklausomų nuo vyskupijos valdytojo ar ordinaro įstoigimas, išimdams bažnyčias ir parapijas iš dvasinės valdžios ir atiduodamas jas pasaulinei valdžiai, paneigtų kanonus, nustatančius Bažnyčios hierarchinę struktūrą ir ordinaro valdžią. Taip pertvarkius arkivyskupiją, būtų panaikinta Katalikų Bažnyčia ir įsteigtos naujos religinės bendruomenės, kurių nebūtų galima vadinti Katalikų Bažnyčia.

Todėl prašau Tamstą, Religinių kultūrų reikalų įgaliotini, paveikti kompetentingus Tarybinės Vyriausybės organus, kad siūlomoji registracija, jei ji yra būtina, būtų pakeista ir pritaikyta esminiams bažnytinės teisės reikalavimams.

Titulinis Arkivyskupas Vilniaus Arkivyskupijos Apaštališkasis Administratorius Kurijos Kancleris

Paveikė... 1947 m. birželio 12 d. arkivyskupas Mečislovas Reinys, apkaltintas įvairiais „nusikaltimais“ buvo suimtas, o prieš pat šv. Kalėdas išgabentas 8 metams į Vladimirą kalėjimą, esantį apie 100 km. į rytus nuo Maskvos.

(Nukelta į 2 psl.)

Poetė Tautvyda Marcinkevičiūtė

Kauno poetė

Lietuvių Literatūros ir tautosakos institute aptariant praėjusių metų knygas, autoritetingas literatūros tyrinėtojas Vytautas Kubilius kaip vieną įdomiausių išskyrė kaunietės poetės Tautvydos Marcinkevičiūtės poezijos rinkinį *Juodasis asfalto veidrodis*.

Rašytojų klube surengtose šios knygos sutiktuose kalbėjęs Rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas tarp kitų rinkinio *Juodasis Asfalto veidrodis* bruožų paminėjo ir eilėraščių įvairovę. Formos atžvilgiu, ji marga — nuo poetinės prozos iki klasikinio stiliaus eilėraščių. Greita nerimto teksto, baltų eilių — tradiciniu būdu surimuoto sonetai. Įvairūs ir poetės kalbėjimo būdai — kai kada jos poezija erzina, kai kada — nuraminanti. T. Marcinkevičiūtė nevengia žaismės ir ironijos, kartais — braviūros. Rinkinyje vienovės nesiekta, o tiesiog susitapatinta su dabarties gyvenimu, su jos pėdsakais.

Patį autorė sako, kad impulsą eilėraščiui sukurti jai sukelia kartais ir netikėtas įvykis ar įspūdis. Knygos pristatyme skaitydama savo eilėraščius, T. Marcinkevičiūtė papasakojo, kas būtent įskėlė vieno ar kito eilėraščio kibirkštį. Tai ir padovanota kaukolės formos peleninė, ir žinia apie tragišką poetės Sylvia Plath mirtį. Universitete studijuodama literatūrą, ji nuodugniai nagrinėjo W. Shakespeare, įsigilino į jo gyvenimo smulkmenas. Taip gimė šio genijaus gimimo dienių skirtas eilėraščių „1564, balandžio 23, Shakespeare“.

Pristatyme kalbėjęs poetės vyras, gyvenimo draugas, taip pat kaunietis poetas Gintaras Patackas Tautvydos poeziją pavadino gyvenimo gabalėliais. Pasak jo, šitokią sąlymą būtų galima laikyti dokumentu, jei ne platus kontekstas, epitetai, metaforos.

V. Sventickas paminėjo dar vieną idomų T. Marcinkevičiūtės poezijos bruožą. Kitos poetės moterys savo kūryboje stengiasi ištrinti, paslėpti savo lytį, o Tautvyda atvirkščiai — jos eilėraščiuose natūraliai, atvirai atsiskleidžia moteriškumas. Šiuo atžvilgiu jos poezija, mano galva, lyg ir susisaukia su Birutės Pukelevičiūtės *Metūgemis*.

Knygos aptarime kalbėjęs jos redaktorius poetas Vladas Šimkus T. Marcinkevičiūtės poezijoje išvėlgė drastiškumą, agresyvumą. Pasak V. Šimkaus, tai būdinga ir kitiems Kauno poetams. Jiems tipiškas tas agresyvumas, drastiškumas, o vilniečiai poetai, greičiausiai Vilniaus universiteto dvasios poveikyje, eina kitu — metafizinio keliu.

V. Šimkaus nuomone, T. Marcinkevičiūtė savo poezijos

Algimantas A. Naujokaitis

POETĖS LAIŠKAS SEKMADIENIUI

Poetė ir dramaturgė Ramutė Skučaitė, kurios naujausios eilėraščių knygos vaikams, pavadintos *Laiškas sekmadieniui*, sutiktuose įvyko vasario 23 d. Rašytojų klube Vilniuje.

Savo kūrybos vakarą Rašytojų klube vasario 23 d. rengė poetė ir dramaturgė Ramutė Skučaitė. Vakare buvo pristatyta nauja eilėraščių knyga vaikams „Laiškas sekmadieniui“. Knygos iliustracijų ir grafikos darbų parodą klube atidarė dailininkė scenografe Jūratė Račinskaitė.

Kaip sakė 39 knygų vaikams ir suaugusiems autorė

TAUTVYDA MARCINKEVIČIŪTĖ

1564, BALANDŽIO 23, SHAKESPEARE

*Nežilpina jau žvilgsnio Varviškio
Kalvos: o tai, kad amžinybė, iš spaudos,
Neišimtos iš laikmečio dėžutės, žinau (dar nepažirus
Korespondencijos minosvaidžiu), — neišnaudos*

*Namuos dabar manęs net Stretfordas prie Evono,
Nebūtina ten trenktis, betgi kaip arti
Kvėpuoja Tavo metro chloroformas, devono
Periodas su kvarcu, gimdykla, neištarti*

Dar sakiniai tragedijų... O seras Gajus, —
Ta legenda apylinkių, reinkarnacija, tas šakalys
Užsimiegojęs, pasišaukęs, vien su glaudėm — (ką Jūs
Patartumėt?) — net ir pro skylę adatos pralys.*

*Ir angelas su marškiniais naktiniais tarpdury
Išnyra rizikingai, kai, Šekspyre, man barzda duri.*

* Varviškio grafystė, kurioje gimė Šekspyras, išgarsėjo legendomis apie serą Gajų; tai ir eilėraščių autorės sūnaus vardas (atsitiktinis sutapimas).

LAIŠKAS SYLVIA PLATH

1995 gruodžio 1 d.

Mieloji Silvija,

*rašau Tau tokią pat atšiaurią žiemą kaip tada, kai
virš Tavęs pasilėnė Thanatos ir aš nežinojau,
kaip atrodo Eros, būdama tik aštuonerių.
Užtat dabar esu aštuoneriais metais vyresnė už Tave
ir tam, kad suprastčiau Tavo pasitraukimą
iš šio beprotiško Casino, ant kurio ruletes
užstatomi ne tik pinigai ir šlovė, bet ir nieko
neįtariantys gretimame kambaryje
miegantys kūdikiai, apsikabinę pliusinius plėšrūnus,
išverčiau Tavo eilėraščių: supratau, jog Tu sugėdėdavai
egzistuoti, jau iš toli žvelgdama*

*lyg šis kasdienis pasaulis tebtų avilys,
iš kurio sklindantys nesuvokiami lotyniški skiemenys trauktų
Tave lyg jo savininką — Cezarį.
Gal gali atsakyti, kodėl ir mane
durų girgžtelėjimas gretimame kambaryje*

*pusę aštuonių, rytą,
brekštant,
sugrąžina į avilį, į patį bičių spiečių,
ir aš nebesuprantu šio tarptautinio pokalbio su juodu
telefono karštu — tarp Tavęs ir manęs.*

EPITAFIJA MIRUSIAM KŪDIKIUI

I

*Akmėninis kūdikis su angelo sparnais,
Kurie matomi tik iš užnugario, neužtofant alyvų lapams.
Keturių mėnesių. Lygia. Tuščias suoliukas tenai,
O atrodo abu tėvai tebesėdi prie lopšio — kapo.*

II

*Jis dar neišmokė kalbėti, o jau turi
Susikalbėti su mirusiais, tad žino daugiau
Už gyvuosius, nes būdamas vienatūris
Iš amžinatvės prašo to, ką jau baigia.*

III

*Akmėninis berniukas su angelo sparnais,
Šiek tiek didesnis už keturių mėnesių kūdikį (nuogas
putlus kūnelis su meniškai išskobta
bambute):*

Kapinių vienatėje — nei dūšėlės aplink.

Tik lietus.

Ir staiga kažkas atima žadą.

R. Skučaitė, eilėraščių rinkinys „Laiškas sekmadieniui“ išsiskiria ypatingu puošnumu. Tokios gražios knygos poetė sakė dar neturėjusi. Autorė dėkinga „Vagos“ leidyklai, su kuria vėl bendradarbiauja po dešimtmečio pertraukos: 20 poetės knygų išleidusi „Vaga“ naujausią eilėraščių rinkinį leido be jokios paramos, savo lėšomis.

Rinkinio pavadinimas — simbolinis. Sekmadienis, pasak R. Skučaitės, — tai vėnintėlė dieva, kai tėvai gali pabūti, pabendrauti su savo vaikais. Knygą sudaro 56 eilėraščių: vienas „Laiškas sekmadieniui“ ir 55 „Laiškai Tau“. Kreipdamasi į mažąjį skaitytoją, autorė skatina gerinti bendrumą tarp tėčio, mamos ir vaiko.

Knygos pristatyme dalyva-

Novelių autoriai (iš kairės): B. Vilimaitė, M. Ivaškevičius, J. Kunčinas, R. Šerelytė ir D. Mušinskas. Nuotr. Algimanto Žižūno

NOVELIŲ VAKARAS

Vilniuje, Rašytojų klube, kasmet rengiami naujų novelių skaitymai. Toks novelių vakaras įvyko ir vasario mėnesyje. Savo novelės skaitė, samprotavimais apie šį prozos žanrą su kolegomis ir skaitytojais pasidalino rašytojai Renata Šerelytė, Bitė Vilimaitė, jaunas prozininkas Marius Ivaškevičius, Jurgis Kunčinas, Danelius Mušinskas.

LIETUVOS RAŠYTOJAI LITERATŪROS EKSPRESE

2000-ųjų metų pavasarį iš Lisabonos išvyks traukinys, kuriuo 130 rašytojų leis iš kelionę po 45 Europos šalis, tarp jų ir į Lietuvą. Tai tarptautinis projektas *Lietuvos rašytojai Europą 2000*.

Vertinimo komisija, kurios sudėtyje buvo viešosios įstaigos *Lietuviška knyga*, P.E.N. centro, Lietuvos Rašytojų sąjungos ir Kultūros ministerijos atstovai, į šią kelionę atrinko rašytoją Jurgą Ivaškauską, poetus ir vertėjus Antaną Gailių ir Lauryną Katkų. Tai apšprendė projekto reikalavimai: sveikata, užsienio kalbų mokėjimas, kurinių vertimai bent į vieną užsienio kalbą.

Petras Dirgėla

RAŠYTOJAS P. DIRGĖLA — PASAULIO ŽMOGUS

Kelių istorinių romanų autorius rašytojas Petras Dirgėla išrinktas 1998-1999 metų Pasaulio žmogui. Apie tai iš Anglijos pranešė Cambridge Tarptautinio biografinio centro generalinis direktorius Nichol S. Law. Šis centras kasmet įvertina tuksantųjų kūrėjų biografijas ir grupei jų suteikia Pasaulio metų žmogaus vardą.

Šis vardas P. Dirgėlai suteiktas už istorijos tyrinėjimus ir literatūrą. Žinomi jo istoriniai romanai *Kulgrinda*, *Joldijos jūra*, *Aniciliaus ežeras*. Yra sumanęs istorinį *Žemės keleivių epą*, susidedantį iš keturių stambių tomų (apie tai rašyta 1997 m. balandžio 12 d. *Draugo* šeštadieniniame priede). Pirmą-

sis tomas, į kurį sudėti du romanai *Litorina*, *Litorinal* ir *Giria*, išleistas 1997 m. Kiti du tomai jau parašyti ir laukia leidėjo, o ketvirtasis dar yra ant rašytojo darbo stalo. Pasak autoriaus, šis, paskutinis epo romanas — apie paskutinį šio amžiaus dešimtmetį Lietuvos istorijos kontekste.

Apie P. Dirgėlą ir jo romanus bus plačiau parašyta Tarptautinio Biografijų centro leidinyje *Išmūs 20 amžiaus žmonės* (anglų kalba).

P. Dirgėla prašė perduoti *Draugo* skaitytojams, kad Lietuva niekad nežus ir palinkėjo užsienio lietuviams ir toliau išlaikyti lietuviybę.

ŽEMAIČIŲ FONDAS

Vilniaus rotušėje visuomenė buvo supažindinta su Žemaičių kultūros, studentijos ir vaikų paramos fondu, kuriam vadovauja literatūros tyrinėtoja, Telsių apskrityje gimusi prof. Viktorija Daujotytė.

Svarbiausias Žemaičių fondo tikslas — Vilniuje įsteigti Simono Daukanto namus, Žemaičių kultūros, švietimo, mokslo ir akademinio jaunimo centrą. Jame įsikurtų Žemaičių akademija, biblioteka, būtų parodų ir koncertų salės, o taip pat patalpos, pritaikytos Vilniuje studijuojančiam jaunimui ir atvykstantiems svečiams.

Algimantas A. Naujokaitis

Iš arkivysk. M. Reinio gyvenimo

Atkelta iš 1 psl.

Vladimiro kalėjimo kalinių darbus nevarydavo, todėl tokio didelio aktyvumo asmenybei kaip arkivyskupas M. Reinys dienos labai prailgavo. Kiekvienas, kad ir menkiausias darbelis (sagos siuvinimas, nosinės plovimas ir t.t.) kaliniui teikdavo džiaugsmo. Bet ir tokiais sąlygomis M. Reinys ragino švesti sekmadienius: „Neturime galimybės didesniais dalykais atžymėti sekmadienį, tai bent mažomais pagerbkime Viešpaties dieną. Parodykime Dievui meilę tuo, kuo galime“.

Slegiančią, niūrią kalinių nuotaiką arkivyskupas bandė išsklaidyti, skaitydamas įvairias paskaitas, guodamas juos bei ramindamas, teikdamas vilties. Mirus viename kaliniui, arkivyskupas guodė likimo draugas: „Neliūdėkime. Nukankintieji kovoja drauge su mumis... Tebus pašlovinti nenusilenkę prieš netiesą. Jie gyvena amžinai“.

Tad ir sunkiomis kalėjimo sąlygomis arkivyskupas išliko Dvasios milžinu, prie kurio glaudėsi iškankintos kameros draugų sielos...

1953 m. lapkričio 8 d., po beveik 6 metų kalinijimo, Aukščiausiasis užbaigė arkivyskupo Mečislovo Reinio žemiškąjį gyvenimą, jo kančias, pasikviesdamas į Amžinybę, kad ir iš ten Jis mums būtų atrama sunkiu gyvenimo momentu.

Palaidotas arkivyskupas M. Reinys Vladimiro kalėjime bendrame kalinių kape, į kurį vis buvo laidojami nauji ir nauji iškentėję ir iškankinti kaliniai. Tad į Lietuvą tebuvo galima parvežti tik sauja žemių — Lietuvai žengiant pirmuosius nepriklausomybės žingsnius šviesaus atminimo žurnaliste Aldona Kudžmaitė, buvęs politikas Viktoras Petkus ir kunigas Edmundas Paulionis buvo nuvykę į Vladimira ir parvežė žemių iš tos

vietos, kur turėjo būti palaidotas arkivyskupas M. Reinys. Parvežta žemės sauja saugoma Vilniaus Arkikatedroje, Daugailių pagrindinės mokyklos muziejuje, o dalis palaidota simboliniame kape Daugailių bažnyčios šventoriuje.

Klebono Petro Baltuškos iniciatyva Daugailių bažnyčios šventoriuje arkivyskupui Mečislovui Reinui pastatytas didžiulis medinis kryžius liudija šiame Aukštaitijos krašte gimusių ir augusių Dvasios milžinų visai lietuvių tautai.

Dievo tarno arkivyskupo Mečislovo Reinio Beatifikacijos bylos postulatorius Lietuvos Vyskupų Konferencijos sekretorius vyskupas Jonas Boruta, SJ, prašo atsiliepti visus, kurie pažinojo arkivyskupą M. Reinį, su juo bendravo ar turėjo progą stebėti šio Katalikų Bažnyčios vadovo gyvenimą bei jo veiklą. Savo liudijimą prašo pateikti Beatifikacijos bylos tribunolui. Adresas: arkivyskupo M. Reinio Beatifikacijos bylos tribunolui, Vilniaus arkivyskupijos kurija, Šventaragio 4 LT-2001, Vilnius — Lietuva Lithuania.

Visus tikinčiuosius kviečiame įsijungti į maldą arkivyskupo Mečislovo Reinio paskelbimo Bažnyčios palaimintuoju intencija.

Kviečiame visus, slegiamus ligų, bėdų ar kitokių vargų, prašyti Dievo pagalbos, užtariant Dievo tarnui Mečislovui Reinui.

Apie patirtas malones prašyti Beatifikacijos bylos tribunolui.

Laukiame kolektyvinių prašymų, kad Dievo tarnas Mečislovas Reinys greičiau būtų paskelbtas palaimintuoju. Tuo būdu išryškėtų, kad visa Dievo tauta Lietuvoje arkivyskupą Mečislovą Reinį laiko Bažnyčios kankiniu ir yra įsitikinusi jo šventumu.

Vyskupas Jonas Boruta

Vytautas Kašuba. Rūpintojėlis. 1957 m.

V. KAŠUBOS KŪRYBA — GRYNA IR SAVA

Vytauto Kašubos kūryba neišvengiamai primena lietuvišką simbolį — inkliuzą gintare — kuris išlieka grynas, nepalietas istorinių įtakų. Jo kūrybos raida pakluso vidiams dėsniams, o gyvenimo perversmai paliko už studijos sienų. Gal todėl ir Kašubos auditorija yra daugiausia lietuviška.

Kūrybai kintant pagal videnes taisykles, Kašubos darbuose būtų nelengva atsekti istorinių įtakų pėdsakus, ypač pokario Amerikos meno žymių. Jo menas, pagrįstas prieškarinio neoklasikinio modernizmo tradicija, išliko giliai personalinis. Nors kiekviena riba turi savo išorę ir vidų, tačiau kūrybingu išlieka tik tas menininkas, kuris sugeba dirbti net jeigu laikmečio manifestai skelbia ką kitą.

Nepaisant asmeninio Kašubos pastovumo, jo menai teko

politinių perversmų dalia. Sovietmečiu Lietuvoje žinomas tik siauram meno profesionalų rateliui, po Atgimimo jis tapo daugelio dėmesio centru. Kašubos darbų parodos Lietuvos Dailės muziejuje ir paminklas Vilniaus miesto įkūrėjui Gediminui visapusiškai supažindino Lietuvos visuomenę su jo kūryba, ir vieniems tai tapo nauja seniena, o kitiems sena naujiena.

Žinia, sovietmečiu paminklai buvo daugiausia propagandos simboliai, ir buvo įprasta jiems atsukti nugarą, nes jie kėlė priešiško arba tylaus nepritrimo jausmus. Kita vertus, viešų paminklų statymo tradicija beveik nnyko per penkiasdešimt metų. Toks palikimas teko Kašubos Gediminui. Tačiau, nepaisant nuogastavimų, jis nuostabiai prigijo, ir tapo mėgstamų paminklų pradininku. Gedimi-

OPERA „CHOVANŠČINA“ IR LIETUVIAI

New Yorke leidžiamas žurnalas *Opera News* savo š.m. kovo mėnesio numeryje aprašo to mėnesio bėgyje per radiją transliuojamas operas tiesiog iš Metropolitan operos rūmų, jų tarpe M. Musorgskio *Chovanščina*. Ji bus girdima šį šeštadienį, kovo 13, 1:30 val. p.p. (New Yorko laiku). Antrame veiksme Suzanos rolėje pirmą sykį per radiją bus girdima lietuvaite, sopranas Irena Milkevičiūtė. Jos debiutas šiuose pasaulinio garso operos rūmuose įvyko prieš 2 savaites, kovo 1 d.

Minėtoje operoje mažesnėje vieno iš žandarų rolėje taip pat dalyvauja ir bosas **Vaclovas Daunoras**. Per radiją jis bus girdimas patioj pradžioje. Jis taip pat dalyvauja kovo 20 d. transliuojamoje G. Puccini operoje *Tosca* III veiksme kėlėjimo prižiūrėtojo rolėje. Pagrindinė tos operos rolė — Florą Toscą dainuos lietuvių kilmės sopranas **Carol Vanness** (Vyšniauskaitė).

Nors *Chovanščina* parašyta prieš daugiau kaip 100 metų,

bet Vakarų operos teatruose ji nėra dažnas svečias. Pirmą kartą Amerikoje ši opera buvo pastatyta Philadelphiaj 1928 metais. Aktoriaus V. Fedotovo-Sipavičiaus teigimu, pagrindinę moterišką Marfos rolę šioje operoje konkurso keliu laimėjo tuomet Amerikoje gastroliauvusi jo motina meco sopranas **Liuda Sipavičiūtė** — Fedotova. Stambesnėse operų enciklopedijose šios amerikinės premjeros veikėjų tarpe pirmoje vietoje žymima **Ludmila Fedotova**. Kažkodėl Lietuvių enciklopedijoje jos biografijoje apie tai nieko neminima.

Metropolitan opera New Yorke ją pirmą kartą pastatė tik 1950 metais. Čia Suzanos rolę dainavo kita lietuvaite sopranas **Polyna Stoska** (Apolonija Stoškiūtė), o viso pastatymo dekoracijas kūrė prieš karą daugelio Lietuvos Valstybės teatro pastatymų dailininkas **Mstislavas Dobuzinskis**, kuris save kildino iš senos Lietuvos bajorų giminės.

Vytautas Strolia

Daiva Daugintienė. Seserys.

nas įsiliejo į vieną sostinės gyvenimą ir tapo tautiniu simboliu — tyliu Katedros aikštėje vykstančių įvykių dalyviu.

Vytauto Kašubos darbų pa-

roda ruošama Dailės muziejuje Lemonte nuo kovo 20 iki balandžio 11 d. Atidarymas — šeštadienį, kovo 20 d., 7:30 val. vak.

Sandra Skurvidaitė

Vytautas Kašuba. Didysis Lietuvos kunigaikštis Gediminas Katedros aikštėje, Vilniuje.

Daiva Daugintienė. Vasara.

„SVETIMO DANGAUS VAIVORYKŠTĖ“

Kovo 20 dieną Lietuvių dailės muziejuje Lemonte prasidės Daivos Daugintienės paroda. Lietuvoje pasižymėjusi keramikė Daiva Daugintienė eksponuos naujus piešinius, sukurtus Čikagoje. Dauguma jų natūrmortai, kuriuose dailininkė gilina į gyvo — dirbtinio, laikino — amžino sugretinimus. Kruopštos akademinio stiliaus piešiniai patraukia savo nuoširdumu.

Daiva Daugintienė (tuo metu Juodytė) baigė Vilniaus Dailės instituto keramikos katedrą 1972 m. Jos diplominis darbas — dekoratyvinis akcentas „Gėlė“ prie vienos Vilniaus mokyklų — iš karto atkreipė specialistų dėmesį ir buvo išspausdintas „Literatūros ir meno“ viršelyje. „Gėlė“ išsiskyrė iš kolegų darbų formų masyvumu, netikėtu masteliu ir drąsiomis linijomis. Ilgus metus dirbdama Vilniaus „Dailės“ kombinate, Daiva Daugintienė ypač išstulino uždarai erdvei reikalingo dekoratyvinio akcento pojūtį. Jos sukurti keramikiniai pano, bareljefai ar laisvai stovinčios figūros natūraliai įsilies į architektūrą tarytum išjudindamos, „prijaukindamos“, sukoncentruodamos žmonių dėmesį, gerokai pagrazindamos netgi nykias valdiškas sales ir įstaigų patalpas.

Dailininkė kuria darbą kaip architektūrinės visumos dalį, derindama prie pastato stiliaus ir paskirties, baldų, spalvų, apšvietimo ir t.t. Jos kūriniai skoningai kuklus, kartais lyg nepastebimi — taip natūraliai įsikomponuoja į aplinką ir randa tinkamiausią savo vietą.

Daivos Daugintienės keramikoje taikyti principai kartojasi ir jos piešiniuose — dekoratyvios kompozicijos, rami vaizdo kultūra. Lieka linkėti dailininkei vėl stoti prie molio ir glazūrų ir toliau vystyti daug žadančią kūrybinę biografiją.

Danas Lapkus

TEATRO PREMJERA

Pagarsėjusio režisieriaus Eimunto Nekrošiaus pastatyti spektakliai — neeilinis įvykis Lietuvos teatriniam gyvenime. Todėl daug žiūrovų į Vilniaus Dramos teatrą sausio pabaigoje sutraukė E. Nekrošiaus režisuota W. Shakespeare tragedija *Makbetas* premjera.

iki 80 litų, bet jie buvo išpirkti beveik prieš mėnesį. Traviatos partiją dainavo solistė Sigutė Stonytė, Alfredo — Bronius Tamašauskas, Žermono — debutantas Mindaugas Žemaitis.

Gausybę žiūrovų į šią naująmetinę operą kiekvieną kartą sutraukia sena Operos teatro tradicija, atsiradusi 1920 metų gruodžio 31 d., kai *Traviata* pirmą kartą buvo pastatyta tuometinėje Kauno Operos vaidykoje.

Algimantas A.
Naujokaitis

V. VAIČIŪNAITĖS DAILĖS DARBAI IR TEATRAS

23 tapybos ir grafikos darbai eksponuojami Vegos Vaičiūnaitės parodoje, atidarytoje „Kauno lango“ dailės galerijoje. Tai — septintoji personalinė dailininkės paroda.

V. Vaičiūnaitė 1988 m. baigė scenografiją Vilniaus dailės akademijoje. Lietuvos ir užsienio

parodose dalyvauja nuo 1982 m. Dailininkė dirba scenografijos, tapybos, grafikos, režisūros srityse bei pedagoginį darbą. Lietuvos teatruose ir televizijoje V. Vaičiūnaitė sukūrė scenografiją ir kostiumus 15 spektaklių. „Kauno lango“ parodoje pristatomi įvairių kūrybos laikotarpių darbai, kai kurie sukurti net prieš dešimt metų. Tačiau visus juos vienija subtiliomis linijomis bei spalviniais niuansais kuriamas fantastinis autorės pasaulis. V. Vaičiūnaitė žinoma ir kaip aplinkos teatro trupės „Miraklis“ režisierė. Jos sukurtus ir apipavidalintus spektaklius, įrašytus vaizdo juostoje, gali pamatyti ir kauniečiai. (Elta)

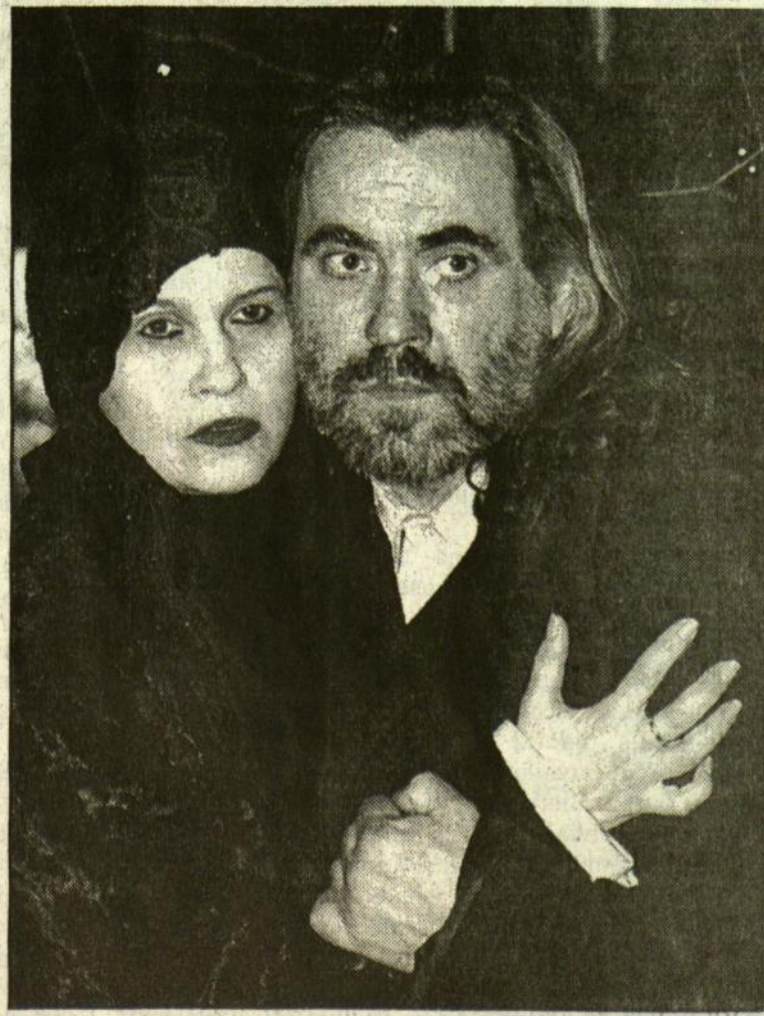
TEATRO TRADICIJA

Kaip ir kiekvienais metais, taip praėjusio gruodžio 31 dieną Vilniaus Operos ir baletu teatre ėjo D. Verdi opera *Traviata* (La Traviata). Nors bi-lietai buvo nepigūs — nuo 30

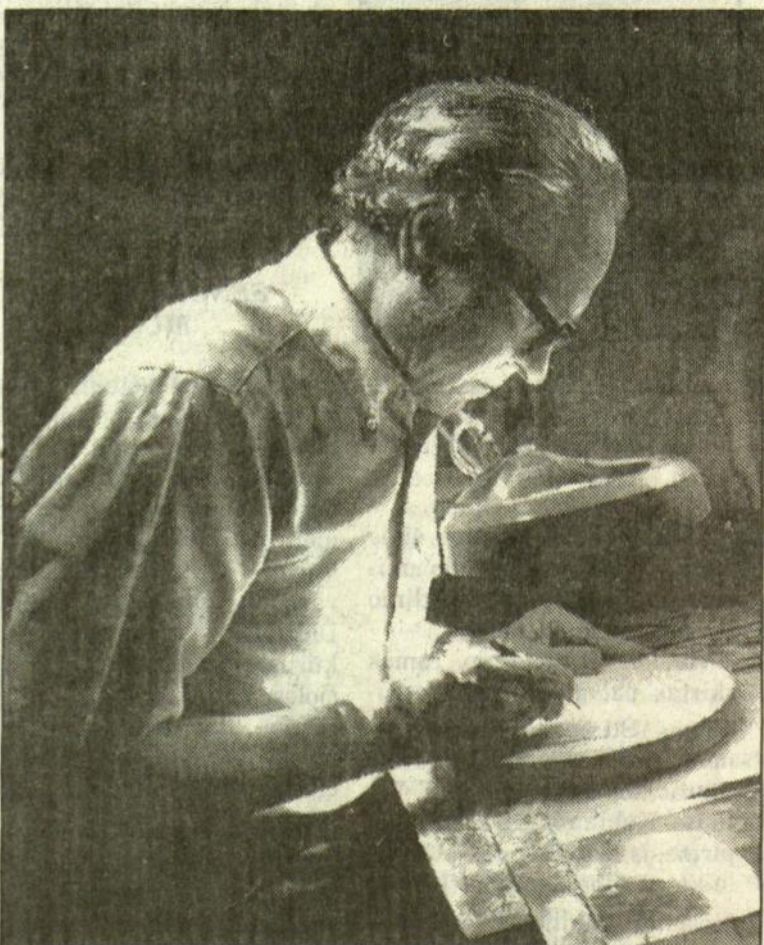

Tapybos ir grafikos darbai eksponuojami Vegos Vaičiūnaitės parodoje, atidarytoje „Kauno lango“ dailės galerijoje. Tai — septintoji personalinė dailininkės paroda.

Nuotr. Eltos

Eimunto Nekrošiaus spektaklyje Makbetas: Dalia Storyk — Lady Makbet ir Kostas Smoriginas — Makbetas. Nuotr. Eltos

Skulptorius Vytautas Kašuba savo studijoje 1978 metais.

Leidiniai

Susipažinimas su vertinga knyga

Grazia Vilniaus Karininkų ramovės tradicija tampa naujų knygų karine istorine tematika pristatymas. Ramovėje buvo pristatyta *Kardo* žurnalo redaktoriaus, dim. mjr. Antano Martinionio 1998 metais 1500 egz. tiražu *Kardo* leidykloje, Vilniuje, išleista knyga *Prievara ir smurtas*.

Renginio vedėjas — ats. plk. lt. Jonas Užurka pasidžiaugė, kad pastaraisiais metais pasirodė vis daugiau tokios tematikos knygų, kurių autoriai — Lietuvos kariai, gyvi nerimastingo laikotarpio istorinių įvykių liudytojai. Vien *Kardo* leidykla, įsikūrusi 1994 m., išleido jau 22 leidinius.

Šiltai susirinkusiųjų sutiktas knygos *Prievara ir smurtas* autorius papasakojo apie jos sandarą, medžiagos kaupimo ir apdorojimo aplinkybes.

Tai antroji knyga, nušviečianti tragišką Lietuvos kariuomenės likimą 1940-1941 m. Pirmoji — *Klasta ir smurtas* — išleista 1995 m. Antroji — pirmosios tęsinys (kartu ir atskira knyga) — padalinta į dvi dalis: dokumentinę ir memuarinę. Pirmojoje dalyje, pavadintoje „Prievara“, pirmą kartą skelbiami įsakymų kariuomenei ištisiniai tekstai. Jie vaizdžiai byloja, kaip planingai okupantai per du su puse mėnesio „įsiurbė“ Lietuvos ginkluotąsias pajėgas ir sovietinę Raudonąją armiją, panaudodami Rusijos bolševikų išbandytą metodą pačių okupuotųjų rankomis likviduoti nepriklausomybės garantą — kariuomenę.

Antrojoje dalyje „Smurtas“ spausdinami per daugelį metų autoriaus sukaupiti karininkų ir kareivių prisiminimai, pasakojimai, įspūdžiai su plačiais argumentuotais komentarais. Pateikia per 50 ištremtų karininkų portretinių nuotraukų. Pirmą kartą skelbiamas išsamus, dim. plk. lt. Antano Navaičio parengtas, areštuotų ir ištremtų į Sibiro mirties konclagerius karininkų, kareivių bei civilių tarnautojų sąrašas (apie 600 pavardžių).

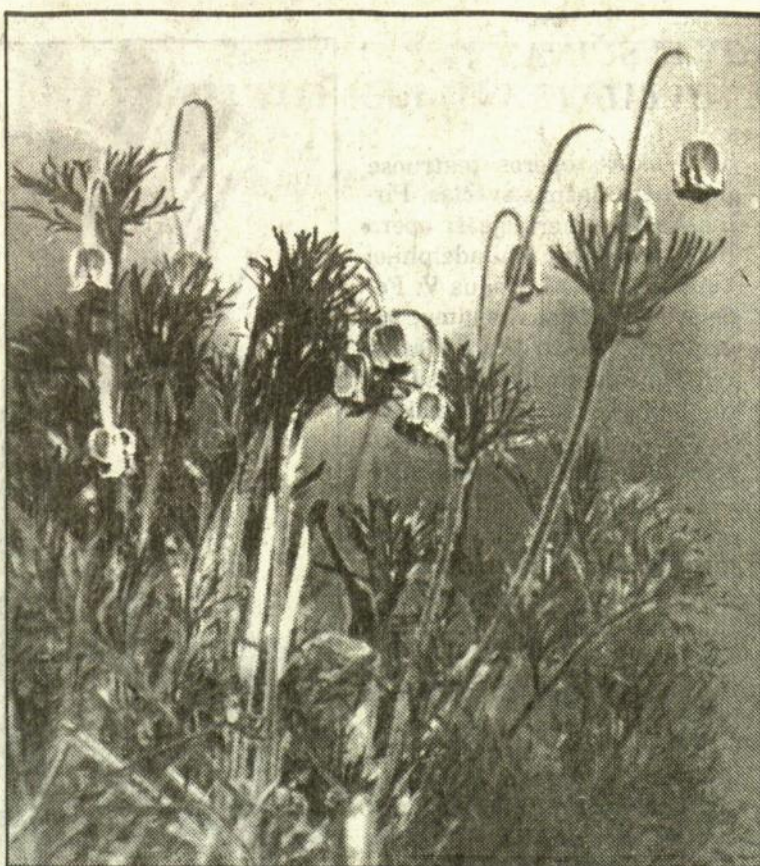
Autorius, remdamasis dokumentine medžiaga, nuosekliai aprašo lemtingus mūsų kariuomenės likvidavimo etapus. 1940 m. rugsėjo mėn. buvo pradėtas formuoti 29-asis teritorinis šaulių korpusas (TŠK). Tai buvo sudėtingas ir lėtas darbas: lietuviai karininkai ir kareiviai nenorėjo tarnauti Raudonojoje armijoje. 29-ojo TŠK formavimo mėnesiais vadovauti visoms dalims ir padaliniais dar buvo palikti lietuviai karininkai, tačiau kiekvieno žingsnius tikrino iš SSRS atvykę politiniai vado-

vai, jie lemdavo lietuvių karininkų sprendimus, įsakymus, organizavo pagal NKVD sistemą mūsų karininkų ir karių sekimą, operatyvinės informacijos rinkimą ir perdavimą Ypatingajam skyriui, kur buvo kurpiamos „liaudies priešų“ bylos. Lietuviški daliniai buvo išmėtyti po miestus, miestelius, dvarus, kad liktų be ryšių, negalėtų bendrauti. Rugsėjo 15 d. pradėta keisti lietuvišką karinių uniformų atributiką, įvesti sovietiniai skiriamieji ženklai. Vietoj lietuviškos trispalvės — raudona vėliava, bolševikinis internacionalas, rusiškos dainos, rusiškos komandos, politinės vandenelės, užsieninė spauda — tik rusų kalba.

Sunaikinus kariuomenę kaip karinę struktūrą, imta naikinti mūsų karininkus ir karius. Dvasiškai žlugdyti buvusius Lietuvos karius buvo pavesta komisarams ir politiniams vadovams, o fiziškai — L. Berijos žinybos galvazudžiams — korpuso Ypatingajam skyriui, vadovaujamam Maskvos „lietuvių“ plk. J. Bartašūno. Lietuviai kariai, ypač jaunesnieji vadai, įvairiais veiksmais aktyviai priešinosi jų bolševikiniam politizavimui, rusinimui. Antisovietiniai karių veiksmai ypač sustiprėjo tada, kai politiniai vadovai rengė juos duoti Raudonosios armijos kovotojo priesaiką. Ši nelygi eilinių karių, jaunesniųjų vadų kova prieš raudonųjų okupantų užmačius, ateityje jiems užsibaigus tragiškai, ryškiai atsispindi knygos autoriaus pateiktose dokumentuose, prisiminimuose. Iš jų matyti, kad tie, kurių nepavyko priversti duoti raudonarmiečio priesaiką, buvo suimami, kalinami, tremiami, žudomi. Jie liko ištikimi tėvynei Lietuvai duotai priesaikai (knygos skyrelis „Neįvardinti karžygiai“).

Skyrelyje „Paskutinė laida“ rašoma, kaip PLP karo mokykla — „buržuazinių nacionalistinių karininkų kalvė“ — buvo performuota į sovietinę Vilniaus pėstininkų karo mokyklą. Visa Karo mokyklos vadovybė pakeista iš Rusijos atsiųstais kitataučiais. Kariūnų apspito gausybė politinių vadovų, neišskios paskirties „globėjų“. XXIII laidos kariūnai negavo jokių laipsnių, nes karas „nupūtė“ jų žvaigždutes. „Dabar, atkūrus nepriklausomybę, būtų didelis moralinis atpildas dar esantiems gyviems kolegoms, kad Lietuvos Respublikos prezidentas, kaip prieš 35 metus A. Smetona, priglaudęs kardą prie buvusių kariūnų peties, pasakytų: „Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk!“ — ir prisegtų jauniesniojo leitenanto žvaigždutes. Taip nors gyvenimo saulėlydyje išsipildytų jų jaunystės svajonė“, — pastebi autorius.

Skyrelyje „Pasmerktieji mirti“ sukaupiti Lietuvos karininkų prisiminimai, artimųjų pasakojimai apie gyvenimą ir mirtį po visą SSRS teritoriją išsidėsčiusiuose žmonių naikinimo lageriuose. Knygos autorius išreiškė viltį, jog šie pasakojimai mūsų ateinančioms kartoms primins lietuvių tautos išgyvenimus ir kančias. Knygoje nusakoma E. Jacovskio, D. Todeso, E. Rozausko, A. Slavino, G. Zimano ir kitų

Naujieji Lietuvos Gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro leidiniai

Vorkutos politinių kalinių atsiminimai. Išleido LGGRTC, Vilnius, 1998. Sudarė Juozas Krakauskas. Redaktorė Albina Venskevičienė. Meninis apipavidalinimas Alfonso Žviliaus. 252 psl., iliustruota nuotraukomis. Pateiktas vardynas ir Vorkutos 8-oje šachtose 1949-1955 m. kalėjusių lietuvių sąrašas. Užsakymo Nr. 770.

Tai ne grožinės literatūros knyga, o šiuorpus ir skaudūs 35 eilinių lietuvių kančių, pergyvenimų Vorkutos tremtyje pasakojimai. Galbūt tuos pasakotojus neturėtume vadinti eiliniaisiais Lietuvos gyventojais, nes bolševikai kaip tik stengėsi areštuoti, nuteisti ir ištremti „pavojinguosius“ patriotus, šviesuolius, drįsusius pasipriešinti okupantui. Jie buvo skirti sunaikinti, kad pastangos lietuvių tautą parklūpyti ir priversti nusilenkti būtų sėkmingesnės. Tačiau okupanto kėsiai liko nesekmingi, nes, kaip vienas tremtinių sueiliavo:

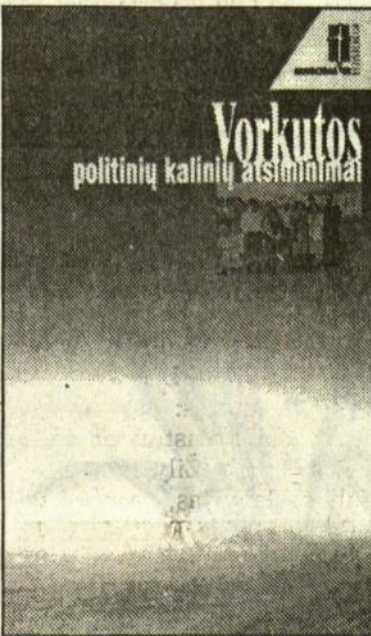
aktyvių mūsų tautos genocido vykdytojų veikla.

Pristatymo Vilniaus Karininkų ramovėje metu kalbėjo dim. plk. lt. Stasys Martinėnas, dim. mjr. Stasys Zaičauskas, dim. plk. Stasys Balčiūnas, Vilniaus birutiečių draugijos valdybos pirmininkė Danutė Urbietienė, dim. plk. lt. Antanas Navaitis, dim. plk. lt. Juozas Jankauskas, dr. plk. Stasys Knezys ir kiti vertino Antano Martinionio knygą, kaip didžiai prasmingą dovaną Lietuvos kariuomenės 80-mečio ir savo 70-ies metų (g.1928.03.30) jubiliejaus progą. Kalbėtojai pažymėjo, kad, nepaisant kai kurių netikslumų, o jų tokio pobūdžio leidiniuose išvengti sunku, knygą leidžia sugrįžti į mūsų gyvenimą praeitį, palieka labai reikalingą medžiagą. Ją būtina toliau pildyti naujais faktais, įvykiais, epizodais, parodančiais jaunajai kartai, kad mūsų tauta visad buvo gyva ir liko nenugalėta. Veteranai sakė, kad reikia labiau stengtis sudominti jaunimą tokia lektūra.

Autorius sakė renkas medžiagą trečiajai trilogijos daliai *Smurtas ir teroras*, kvietė aktyviai talkinti ją rengiant.

Juozas Subačius

Prierašas. Knygą galima įsigyti adresu: „Kardas“, box 1847, LT-2043, Vilnius, Lithuania.

I Laisvę mesėjome į Laisvę. Mesėjome ir einam visi. Ilgokai mes buvom belaisviai.

Šiandien norim būti laisvi!

Šią, kaip ir kitas šiose skiltyse paminėtas Lietuvos Gyventojų genocido ir rezistencijos centro išleistas knygas, galima užsisakyti: Didžioji g. 17/1, LT 2001 Vilnius, Lithuania.

Gimė Čikagoje, dirbo Lietuvai, žuvo Sibire. Vytautas

Andrius Graičiūnas 1898-1952. Sudarė Jonas Rudokas; redaktorė Rima Mekaitė; dailininkas Alfonsas Žvilis. 262 psl.; iliustruota nuotraukomis, duomenų lentelėmis, kalčinamųjų dokumentų ir bylų faksimilėmis. Pateiktas išsamus literatūros lietuvių ir kitomis kalbomis apie Vytautą A. Graičiūną sąrašas, trumpas teksto santraukos anglų ir rusų kalba. Užsakymo Nr. 770.

V.A. Graičiūnas buvo pasaulinio garso vadybos teoretikas ir destytojas, vadybos konsul-

tavimo pradininkas Lietuvoje. Knyga išleista 1998 m., jo gimimo šimtmečio paminėjimo progą. Gimęs Čikagoje, mokslus baigęs JAV-se, kurį laiką gyveno Vokietijoje, Šveicarijoje, Prancūzijoje ir Olandijoje, kur buvo gerbiamas ir vertinamas už savo mokslinį įnašą vadybos srityje. 1935 m. grįžo į Lietuvą, gyveno ir dirbo Kaune, Vytauto Didžiojo universitete. 1938 m. jis įkūrė pirmąją Lietuvoje Mokslinės vadybos draugiją. 1952 m. buvo sovietų areštuotas, ištremtas į Sibirą, kur mirė.

Petras Stankeras. Lietuvių policija 1941-1944 metais. Išleido LGGRTC 1998 m.; 105 psl., iliustruota nuotraukomis. Santrauka anglų ir vokiečių kalba, pateikta asmenvardžių rodyklė. Užsakymo Nr. 696.

Knyga yra ypač vertingas įnašas į Lietuvos policijos istoriją lemtingaisiais mūsų tautai metais. Kaip knygos metrikas pažymima: „...Tai tik nedidelė plati tema — Lietuvos teisinis valdymas Antrojo pasaulinio karo metais — dalis. ... Autoriaus siekis — bent šiek tiek „nuspalvinti“ vieną iš Lietuvos istorijos „baltųjų dėmių“. Sovietinės okupacijos dešimtmečiais Lietuvos policijos ir jos rikiuotės

padalinių veikla buvo pristatoma vienpusiškai arba nušviečiama labai tendencingai, tad autoriaus pateikiama medžiaga, duomenys, faktai, sąrašai ir nuotraukos, kurios kartais byloja garsiau už žodžius, daug prisideda prie šio laikotarpio Lietuvos policijos veiklos nušvietimo.

Palinko liepa šalia kelio. Partizanų dainos. Vilnius. 1998. Sudarė Kostas Aleksynas. Melodijas parengė Živilė Ramoškaitė. Užsakymo Nr. 1414.

Knygoje surinkta 100 partizanų dainų (su melodijomis). Jas padainavo įvairių Lietuvos vietovių gyventojai. Dainos daugiausia užrašytos 1989 m., bet yra ir kiek vėliau surinktų. Tai tili gražu ne visos partizanų dainos, bet ir iš šio rinkinio galima susidaryti apytikrą vaizdą, kokiomis nuotakomis gyveno Lietuvos partizanai, kaip jie išsakė savo meilę tėvynei, savo ilgesį, rūpestį, skausmą ir liudėsį. Yra dainų, kuriose su pasitenkinimu kalbama apie priešui, ypač stribams, padarytus nuostolius, pajukiami ir smerkiami lietuviai išdavikai.

Šiame puslapyje spausdiname kelis dainų pavyzdžius iš knygos *Palinko liepa šalia kelio*. Užsienio lietuviams būtų verta plačiau šiomis partizanų dainomis susidomėti, nes jos praturtintų mūsų jaunųjų partizanų dainų repertuarą. Kadangi dainos pateiktos su melodijomis, jomis nesunkiai galėtų pasinaudoti jaunimo stovyklos ir chorai.

PRAŽYDO PIRMOS MELSVOS ŽIBUTĖS

Pražydo pirmos melsvos žibutės, Paukštelių dainos skamba laukais. Tėvynės ginti išėjo broliai, Tylūs, bet narsūs kaip tie arai.

Vartuos parimo sena motulė Ir merguželė liko viena. Jinai žinojo, kai vėjas pūtė, Kad partizano sunki dalia.

Vejas itūžęs blaškės ir staugė, Blaškė žibutė žiedus melsvus. Kvatojo ginklai, patrankos gaudė, Lydėjo vėją plačiuos laukuos.

PALINKO LIEPA ŠALIA KELIO

Palinko liepa šalia kelio. Pravirko motina sena: — Sūneli, tėvynė tave šaukia, Ir vėl bus laisva Lietuva.

O jeigu teks man išhelianti Iš šios žemės mylimos, Mergaitė, tu manęs nelūdėki: Aš vėl sugrįšiu pas tave.

O jeigu žūsiu už tėvynę Nuo priešo budelio rankos, Mergaitė, ir mirdamas kartosiu: Myliu tėvynę ir tave.

Laukais pavasaris jau eina, Lakštutė čiulba vakarais. Mergaitė, papuošk karžygio kapą Baltais akacijų žiedais.

— Močiute, leisk man prisiskinti Baltų akacijų žiedų: Papuošiu aš mylimojo kapą, Kad jam ilsėtis būtų ramu.

PAVASARIUI AUŠTANT IŠ RYTO

Pavasariui auštant iš ryto Tu jaunas ejai iš namų Atkeršyti už brolius, kur krito Už laisvę, laukus pavergtus. Oi, gaudžiai motulė dejavo, O sesė sau laužė rankas. Sakei tu: — Aš ginsiu tik savo, Tik savo sodybas žalias.

Netroškai garbės nei didybės — Vien laisvės, vien laisvės tikslai. Už ją negailėjai gyvybės, — Ir štai po klevu tu kritai.

Už tai, kad tėvynę mylėjai, Už tai, kad netroškai garbės. O tau, kuris laisvę tikėjai, Ant kapo ramunės žydės.

Iš partizanų dainų rinkinio *Palinko liepa šalia kelio*

vietą Europoje, dėjo pamatus šiuolaikiniam lyginamiesiems tyrinėjimams. Spausdinamas ir patio V. Kubiliaus straipsnis *Komperatyvistika atvirame pasaulyje*.

I. Matusevičūtės straipsnyje — recenzijoje *Poezijos paunksnis* subtiliai gilinamasi į A. Nykos - Niliūno pernai Čikagoje išleista knygą *Dienoraščių fragmentai. 1938-1970*. Išryškinamas kultūrinis šio žymaus mūsų poeto kūrybos kontekstas, kai kurie jo psichologinio poveikio bruožai.

SENOJI LIETUVOS MUZIKA

Vilniaus plokštelių studija išleido kompaktinę plokštelę *Senoji Lietuvos muzika*. Joje skamba 16-17 amžiaus, Barboros Radvilaitės laikų instrumentinė ir vokalinė muzika — kuriniai iš Sapiegos ir Kazių vargonų tabulatūrų, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje kūrusių užsieniečių G. B. Cociolos, V. Bakfoko ir kitų koncertinė, dar negirdėta, archyvuose surasta bei rankraščiuose užrašyta ir muzikologės J. Trilupaitytės iššifruota muzika. Plokštei ją atliko senosios muzikos ansamblis *Banchetto musicale*, choras *Aidija*, vargonininkė J. Brundzaitė.

UNIVERSITETO LEIDINIAI

Kaune išleisti pirmieji šiais metais Vytauto Didžiojo universiteto mokslinio leidinio *Darbai ir dienos* tomai. Vienas šio leidinio tomas skirtas palyginamosioms studijoms. Šitai pažymimas be profesionaliausio Lietuvoje literatūros tyrinėtojo prof. Vytauto Kubiliaus 70-metis. Jis pirmasis anais sovietiniais laikais, nepalankiais lyginamosioms studijoms, emė aiškintis lietuvių literatūros